

LADISLAV ŠPAČEK

**malá
kniha
etikety**
pro každý
den

MLADÁ FRONTA

© Ladislav Špaček, 2010

© Cover photo Jaroslav Fišer, 2010

© Photos Filip Habart, 2010

LADISLAV ŠPAČEK

malá
kniha
etikety
pro každý
den

MLADÁ FRONTA

LZE SE NAUČIT ETIKETĚ?

Je vůbec možné napsat učebnici etikety? Podle toho, jak si takovou učebnici představujeme. Často se mě lidé ptají na řešení konkrétních situací a pak řeknou, tak to tam napište, to by tam mělo být taky. Co by mělo být v knize, která pojednává o normách chování ve společnosti? Představa, že by měla obsahovat úplný výčet všech myslitelných společenských situací a jejich řešení, je nereálná. Společnost vytvářejí lidé, a kolik je lidí, tolik je společenských situací, tolik variant v komunikaci mezi nimi, ve stylu jednání. *Každá situace je unikátní, neopakovatelná, opakují se jen principy.* Pravidel pro společenské chování není ve skutečnosti mnoho, lze si je osvojit po přečtení této knihy. Ale potíží je s konkrétním uplatňováním pravidel etikety v praxi: liší se jednající lidé, jiné je jejich společenské postavení, věk, profese, jiná je denní doba, prostředí, ve kterém se pohybujeme, může to být i jiná země a kultura. Kdyby existovala velká kniha, která by popisovala všechny společenské situace a jejich „správné“ řešení, bylo by to jednoduché: stačilo by si ji přečíst a rázem by se kdokoliv mohl stát šéfem protokolu na Pražském hradě. Tak snadné to ale není.

Stejně jako se po přečtení pravidel silničního provozu nestanete rázem skvělým řidičem, ani po přečtení této knihy se nestanete mistry etikety. Žádná kniha nemůže nahradit osobní vklad do řešení situací, ve kterých se ocitneme. Jisté vlohy, cit pro řešení společenských situací, znalost pravidel a kreativní přístup k věci jsou předpokladem pro úspěšné společenské vystupování. Tato kniha má naplnit nejdůležitější z těchto tří podmínek: seznámit vás s pravidly, která se vytvářela po staletí a stala se normou společenského chování v zemích s křesťanskou tradicí.

1/ CO JE TO ETIKETA?

ETIKETA A ETIKA

Oba pojmy se často zaměňují. Etika je filozofická disciplína, je to nauka o mravnosti, o morálce, pracuje s kategoriemi dobra a zla, dříve se jí říkalo mravouka. Etiketa je soubor pravidel společenského chování, ale zároveň znamená nálepku, vinětu, protože obě slova mají stejný původ. Přes odlišný význam obou pojmů mezi nimi najdeme určitou souvislost. Do oblasti zkoumání morálky patří i mezilidské vztahy, respektování hodnot jiných osob, společenství a kultur, a právě pravidla pro toto chování definuje etiketa. Etiketa není věda, která by tato pravidla zkoumala, ale jejich normativní soubor. Určuje naše chování v konkrétních situacích a přitom vede k ohleduplnosti, empatii, citlivému přístupu k ostatním, a tak naplňuje poslání etiky – zabývat se hodnotami morálky v dané společnosti a vést k úctě k člověku.

ETIKETA A ZDVOŘILOST JSOU SLOVA SOUZVUČNÁ

Slovo etiketa v nás budí pocit něčeho archaického, co patří do světa našich babiček a dědečků. A co teprve spousta pravidel, kterými se „musíme“ řídit, abychom ve společnosti uspěli! Jsou ještě pravidla slušného chování nutná? Nejsou tato pravidla na úkor „přirozeného chování“? Ať se každý chová tak, jak chce. Nebo ne? Tyhle otázky si ovšem neklade až naše generace.

Americká básnička Ella Wheller-Wilcoxová píše na začátku 20. století:

„Etiketa je jen jiné jméno pro laskavou mysl. Člověk, který by řekl: Neznám etikety, ani si neuvědomuje, že vlastně praví: Neznám zdvořilosti ke svým bližním! Avšak naštěstí je stále mnoho lidí dychtivých pomoci jinému a prokazovati drobné zdvořilosti, jež zahřívají srdce a povzbuzují ochablého ducha. Etiketa a zdvořilost jsou slova souzvučná.“

CO JE TO „PŘÍROZENÉ CHOVÁNÍ“?

Sousloví „přirozené chování“ lidé často chápou jako možnost chovat se tak, jak považují za „přirozené“, tedy spontánně, neformálně, nechtějí regulovat své chování žádnými pravidly. Je to klam, protože to, co je „přirozené“ pro jednoho, může být zcela nepřijatelné pro druhého. Někdo si bez předsudků sáhne prsty do společné mísy, aby si vzal plátek šunky, jiný má v tu chvíli po chuti, někdo přijde v plážíovém úboru do hotelové restaurace, jiný to vnímá jako hrubý nevкус, někdo si podává ruce s druhými tak, jak ho napadne, jinému je trapně ze zmatku, který tím vzniká. Proto existují pravidla, která vytvářejí rámec pro naše chování. V něm máme možnost ukázat svoji osobitost, a to dokonaleji než ve hře bez pravidel. Když usedá ke stolu člověk, který není zběhlý v pravidlech stolování, plně se musí soustředit na to, jak zvládnout všechny nástrahy, které ho čekají: co s tím ubrouskem, jak správně držet příbor, mohu naklonit talíř, jak se drží ta sklenice, k čemu je tahle lžice, když polévka už byla...? Takový člověk je nervózní, upachtěný, nesoustředí se na konverzaci, která je přece hlavním smyslem společenského stolování. Jaký rozdíl od člověka, který bezvadně ovládá pravidla stolování, zručně si poradí s příbory, kleštičkami, ubrouskem, všechno dělá s naprostou

samozřejmostí, jen tak mimoděk. Ten se může plně věnovat svému společníkovi, živě konverzovat, jeho chování je odlehčené, uvolněné, tedy přirozené. Jedině takový společník si může podmanit svého obchodního partnera nebo okouzlit objekt soukromého zájmu, s takovým společníkem se budete těšit na příští setkání. Lze to přirovnat k řízení auta: Začátečník sedí ztuha, pevně se drží volantu, upřeně hledí před sebe a bylo by sebevražedné vyrušovat ho konverzací. Zkušený řidič sedí uvolněně, jede bezpečně, plynule, dokáže se živě bavit a ještě sledovat krajinu kolem sebe. Máte z jízdy s ním mnohem lepší pocit, než tomu bylo při jízdě se začátečníkem, a podle toho si také budete vybírat, s kým pojedete příště. Když jsem pracoval v Kanceláři prezidenta republiky a účastnil se stovek společenských událostí doma i v zahraničí, často se mě lidé ptali: „A neomezuje vás ten protokol? Necítíte se svázaný těmi pravidly?“ „Kdepak,“ odpovídal jsem, „protokol vás vede, znalost pravidel přesně vymezuje prostor pro výraz vaší osobnosti a čím lépe pravidla ovládáte, s tím větší samozřejmostí se při takových akcích pohybujete, teprve pak máte pocit jistoty a uvolněnosti.“

Francouzi mají pro odlehčená pravidla etikety výraz *savoir vivre* – umění žít. Chápou společenský život jako příležitost užívat si všech krás a radostí života. Dobré chování, příjemné stolování, ohleduplnost a potřeba vzbuzovat v ostatních pocit radosti je klíčem k úspěšnému a šťastně prožitému životu.

Dnes už nikdo nepochybuje, že etiketa otevírá dveře v jakémkoli kontaktu s lidmi, na úřadech, ve školách, ve společenském styku, v osobním životě, při obchodním jednání. Potkávám denně typ mladého manažera (manažerky), kterému je kolem třiceti,

a protože rozumí třeba autům nebo počítačům, firma ho jmenovala obchodním ředitelem. Najednou dostává pozvání do Londýna na obchodní večeři, na které by mohlo jít o kontrakt za miliony eur. Mladý muž (nebo žena), pro nějž nejlepší restaurací, kterou kdy navštívil, byla pizzerie v okresním městě, teď začíná přemýšlet: Jaký oblek si mám vzít, šedý, nebo musím mít černý? Budu si umět uvázat správný uzel na kravatě podle límečku košile? Jak se správně pozdravíme a představíme? A co teprve až usedneme ke stolu... Kterým příborem začínám? A který rohlík je můj, ten vlevo, nebo ten vpravo? Uznáte, že zahájit obchodní večeři tím, že sním partnerovi jeho rohlík, není to právě... A britský obchodník, pro kterého je pobyt v této restauraci zcela všedním bodem programu, si může říct buď: „To je ale nemešlo, jak je ten člověk oblečený, neumí ani představit svoji partnerku a jak nemožně jí! Odkud že přijel? Tak s tímhle člověkem se už v životě nechci potkat, tohle přece nemám zapotřebí.“ Anebo si může říct: „Ó, to je příjemný společník! Jak perfektně je oblečen, jak noblesně stoluje a přirozeně konverzuje, tak s tímhle člověkem se chci vídat co nejčastěji!“ O dopadu na obchodní vztahy máme v obou případech jasno. „Slušnost nic nestojí, ale může přinést velké zisky jak jednotlivci, tak firmě,“ prohlásil americký milionář B. C. Forbes.

Naše chování může být přirozené, a přesto bude v souladu s pravidly etikety. Je přece přirozené pozdravit známého člověka, dát ženě přednost ve dveřích, jíst tak, abychom v ostatních nebudili odpor, oblékat se v souladu s očekáváním společnosti, kterou jdeme navštívit. Spíš by bylo nepřirozené přijít do divadla v tepláčkách, odmítnout podanou ruku, nepozdravit se s přáteli.

ČLOVĚK, KTERÝ RESPEKTUJE PRAVIDLA ETIKETY, JE OBLÍBENÝ

Lidé brzy pochopili, že chtějí-li spolu dobře vycházet, musí být vzájemně ohleduplní a nesmějí dělat to, co druhým škodí. Proto existují zákony, pravidla silničního provozu, vyhlášky a nařízení a také sankce za jejich porušování. Pravidla etikety kodifikována nebyla, proto jediným postihem za jejich nedodržování je údiv nebo rozladění společnosti, někdy pozvednuté obočí, jindy pohrdavý výraz okolí.

Nikdo nepochybuje o tom, že při vjíždění do křižovatky je praktické vědět, které auto pojedje jako první, které jako druhé a které jako třetí. Setkají-li se tři lidé, je stejně praktické vědět, kdo komu podá ruku jako první, kdo bude druhý a kdo třetí. Při společenském karambolu, pravda, nejde o život, ale jde o dobrou pověst, o něco, co si nekoupíme za žádné peníze. *Člověk, který je společenský a ohleduplný vůči lidem ve svém okolí, je oblíbený a lidé ho vyhledávají.*

ETIKETA MÁ RŮZNÉ ŽÁNRY

Etiketa znamená nejen černý oblek a noblesní držení příboru, ale především soubor pravidel, konvencí a zvyklostí pro vzájemný kontakt lidí i v běžném životě, třeba v tramvaji, doma nebo na ulici. Jistě, jiná pravidla platí ve francouzské restauraci s vybranou obsluhou, kam pozveme obchodního partnera, jiná v pizzerii, kam chodíme s přáteli. Podle úrovně prostředí, ve kterém se pohybujeme, nastavujeme latku našeho chování: do francouzské restaurace si vezmeme sako a kravatu, nebudeme se opírat lokty o stůl a sklenici s vínem budeme držet za stopku, kdežto pizzerii můžeme navštívit ve svetru, budeme sedět uvolněně až ležerně a s držením sklenice si starosti dělat nemusíme.

K umění etikety patří správně odhadnout žánr situace, do které vstupujeme. Usednout k táboráku v obleku je stejně pošetilé jako navštívit Národní divadlo v džínách. Etiketa nikomu nezakazuje nosit džíny, šortky nebo tričko bez límečku, ale vymezuje prostředí, pro které je tento úbor přiměřený. Nehodí se pro návštěvy divadel, koncertů, plesů a premiér, tam patří tmavý oblek, kravata, šaty, kostým, večerní róba. Naopak, kdybych přišel mezi kamarády na pivo v černém obleku, seděl spořádaně s předloktím na hraně desky stolu a hovořil přísně spisovně, okamžitě bych vzbudil podezření, že se mnou není něco v pořádku.

Existují dva zdroje, ze kterých čerpáme, abychom správně odhadli úroveň a žánr akce, na kterou míříme. Nejsměrodatnější je pokyn organizátorů, který najdeme na pozvánce. Jde o dress code – instrukci, jak se máme obléct, abychom nevybočovali z úrovně, kterou hostitel stanovil (tmavý oblek, neformální oděv, casual dress), nebo také o poznámku, o jakou akci půjde, co se od hostů očekává (slavnostní večeře na počest japonského vedení firmy, večerní grill party novomanželů pro kamarády). Druhým zdrojem informací je naše zkušenost se společenskými akcemi. Záleží na denní době, na prostředí, na kategorii účastníků. Půjdemeli na večerní party na zámku za účasti ministrů a na pozvánce nenajdeme dress code, sami usoudíme, že nejlepší bude vzít si tmavý oblek a kravatu, dámy krátké společenské šaty, na odpolední mejdan na zahradě ve společnosti přátel ze sportovního klubu si oblečeme letní plátěné kalhoty nebo džíny, košili s button down límečkem, dámy krátké letní šaty nebo sukni, svetrík a střevíce s otevřenou špičkou.